

Partizanų vadas Jonas Jakubavičius-Rugys (1918-1948)

vasario 26th, 2014 | Author: **Administratorius**

Arturas Čiras

2014 02 26

Varėnos bataliono partizanų vadas Jonas Jakubavičius-Rugys. 1946 m.

Vienas pirmųjų Dzūkijos ginkluoto pasipriešinimo organizatorių Jonas Jakubavičius gimė 1918 metais Alytaus apskrityje, Varėnos valsčiuje, Druckūnų kaime ūkininkų Kazimiero (g. 1875) ir Elenos (g. 1889) Jakubavičių šeimoje.

Jonas Jakubavičius 1939 metais, tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje, baigė puskarininkių kursus.

Vokiečių okupacijos metais Varėnos valsčiuje siautėjo raudonieji partizanai. Jie plėšikavo ūkininkų sodybose. 1943 m. spalio mėn. jis, kartu su Daugų valsčiaus Geidukonių kaimo gyventoju Feliksu Daugirdu, taip pat Lietuvos kariuomenės puskarininkiu, suvienijo aplinkinių kaimų jaunimą ginkluotai savigynai prieš raudonuosius partizanus, terorizavusius kaimų gyventojus.

Kaimų savigynos būrių vyrai ginklų nestokojo. Jais apsirūpino 1941 m. birželio 22 d. prasidėjus Vokietijos – Sovietų Sąjungos karui, kai iš Varėnos poligono pasitraukė Raudonosios armijos kareiviai. Be atodairos bėgdami nuo vokiečių, sandėliuose paliko daugybę ginklų ir įvairios karinės technikos. Pirmosiomis karo dienomis vokiečiai, nekreipdami dėmesio į nieką, veržėsi pirmyn. Nesulaukę pasipriešinimo, po kelių dienų atsidūrė prie Minsko. Kelias savaites buvusio poligono stovykloje šeiminkavo Varėnos ir aplinkinių kaimų gyventojai.

1943 m. lapkričio mėn. iš 12 į 13 d. buvo apsupta Druckūnų kaimo gyventojų Zigmo Vasiliausko sodyba. Susišaudymas užtruko ilgiau kaip valandą. Zigmas

Vasiliauskas vieną banditą nukovė, tačiau buvo pakirstas kito bandito automato serijos. Jo sūnus Jonas mirė Alytaus ligoninėje.

Gaujos dalyvis Vincas Ožkutis 1952 m. prisiminimuose rašė: „1943 m. sužinojus, kad Varėnos vlsč. Druckūnų kaime Vasiliauskas organizuoja apylinkės buožes kovai prieš partizanus, mes suorganizavom jo sodybos užpuolimą. Vasiliauskas su sūnumi gynėsi apie tris valandas, kol žuvo. Iš jų taip pat paėmėm 2 kulkosvaidžius ir granatų.“

Neretai kaimų vyrai suvieniję pajėgas užpuoldavo raudonuosius ir taip įgydavo kovinės patirties. Nuo čia ir prasidėjo Varėnos partizanų bataliono karinė užuomazga.

1944 m. liepos mėn. viduryje per Dzūkiją frontas nugriaudėjo iš Rytų į Vakarus. Sugrįžę sovietai rugpjūčio 1 d. paskelbė mobilizaciją. Šaukė 19-35 metų amžiaus vyrus į Raudonąją armiją. Su tais pačiais ginklais vadovaujami Jono Jakubavičiaus-Rugio, Felikso Daugirdo-Šarūno ir kitų vadų vyrai, užuot ėję į okupacinę kariuomenę, pasirinko mišką, tikėdamiesi, kad Vakarų valstybės neleis bolševikams užvaldyti pusės Europos.

1945 m. pradžioje partizanai, susijungę į stambesnius vienetus, puldinėjo apylinkių centrus, kuriuose šeimininkavo okupantų statybiniai, saugomi enkavedistų ir stribų.

1945 m. vasario 7 d. ties Miguičionių kaimu Jono Jakubavičiaus-Rugio, Vaclovo Voverio-Žaibo ir Jono Matukevičiaus-Vilko būriai, apie 200 kovotojų, susikovė su didelėmis enkavedistų ir stribų pajėgomis. Mūšio metu buvo nukauti du aukšto rango rusų karininkai, daug kareivių ir stribų. Balandžio mėn. tas pats partizanų junginys užėmė Rudnią, sudegino vykdomojo komiteto pastatą ir išlaisvino suimtuosius. Tų pačių metų pabaigoje užėmė Perloją, išvaikė čekistų ir jų pagalbininkų gaują.

Jono Jakubavičiaus-Rugio būrio partizanai 1945 m. gegužės 13 d. ties Geidukonių kaimu išlaisvino į Varėnos geležinkelio stotį varomus sugautus nuo kariuomenės besislapstančius vyrus. Nukovė 2 stribus ir vieną rusų kareivį. Kitus apsaugos dalyvius nuginklavo. 1945 m. birželio 23 d. Paručių kaime mūšyje Jono Jakubavičiaus-Rugio vadovaujami partizanai nukovė 10 baudėjų. 1945 m. rugpjūčio 7 d. netoli Babriškių koplyčios, ant Varėnos upės kranto, Rugio būrio partizanai sunaikino Varėnos 14 stribų, atvykusių perkraustyti iš Babriškių kaimo jiems palankios šeimos, kurią partizanai ne kartą buvo perspėję nebendradarbiauti su NKVD.

Kazimieraičio rinktinės partizanai (iš kairės): Jonas Budėnas-Klebonas, Sofija Budėnaitė-Ramunė, Jonas Jakubavičius-Rugys ir Teofilis Valickas-Balys. 1948 m. balandis.

1946 m. Jonui Jakubavičiui-Rugiui buvo patikėta vadovauti Dainavos apygardos, Dzūkų rinktinės, Varėnos partizanų batalionui. Per ketverius partizanavimo metus Rugys sumaniai vadovavo keliems partizanų būriams. Atskirais atvejais jo vadovaujama batalione buvo iki 300 kovotojų.

Jonas Jakubavičius-Rugys buvo atsargus vadas, gebantis išvengti susidūrimų nepalankiose pozicijose su gausesniu priešu. Kartais pats organizuodavo iš anksto kruopščiai paruoštus užpuolimus, kuriuos laimėdavo su minimaliais nuostoliais.

Alytaus apskrities, Merkinės valsčiaus NKVD poskyrio operatyvinis įgaliotinis vyr. leitenantas Konstantinas Jevseičikas savo atsiminimų knygoje „Giltinės sutramdymas“, juodindamas Lietuvos partizanus teisinio komunistų „humaniškus“ veiksmus, vartojamas tramdymo priemonės. Enkavedistų tramdymo metodai ypač pasireiškėdavo nekaltų žmonių trėmimo metu, apiplėšinėjant ir deginant ūkininkų sodybas.

Skyriuje „Su vilko kailiu“ K. Jevseičikas aprašo, kaip 1946 m. balandžio mėn. čekistai sužlugdė Žemaitijos ir Dzūkijos partizanų susijungimą. Anot jo, Žemaitijos partizanų vadas Jonas Žemaitis-Vytautas į Dzūkiją pasiuntė grupę partizanų ryšiui užmegzti su Jono Jakubavičiaus-Rugio batalionio partizanis. Kelionėje Žemaitijos partizanai Marijampolės miškuose susidūrė su NKVD kariuomene ir buvo sunaikinti. Pas juos čekistai surado paketą dokumentų, skirtų Rugiui ir kitiems Dzūkijos partizanų vadams, taip pat kelių ryšininkų, per kuriuos buvo numatyta užmegzti ryšį su Rugiu, adresai. Perėmęs iniciatyvą MGB centras parengė 18-os smogikų grupę, aprenė juos lietuviškomis karinėmis uniformomis, kad galėtų Rugio ryšininkams prisistatyti kaip Žemaitijos partizanai. Smogikams vadovauti paskyrė K. Jevseičiką. Grupę naujai iškeptų „partizanų“ paleido į Bobriškių mišką. Visą gegužės mėnesį smogikai šmirinėjo ieškodami ryšio su partizanis, tačiau provokacija nepasisekė – Rugio suimti nepavyko. Sunku pasakyti, kiek tiesos K. Jevseičiko rašliavoje, bet aišku, kad Rugiui net po daugelio metų čekistai skyrė daug dėmesio.

Iš KGB archyvų slaptų dokumentų sužinome, kaip čekistai skaldė ginkluoto pasipriešinimo Sąjūdį. Melagingomis žiniomis, sukurptais įtarinėjimais kiršino vieną prieš kitą partizanų vadus. Įtarumo šešėlis buvo mestas tarp Juozo Vitkaus-Kazimieraičio ir Adolfo Ramanausko-Vanago, Joną Jakubavičių-Rugį kiršino su

Vaclovu Voveriu- Žaibu. Nepasitikėjimo sėklas barstė tarp eilinių partizanų. Prie spėjamų ryšininkų sodybų atsitiktinai, „netyčia“ pamedavo kompromituojančius dokumentus, netiesiogiai su prielaidomis įvardindami asmenis, atseit sąžiningai atliekančius sovietinės valdžios pavestas užduotis.

Kaip ir kiekvieno partizano, taip ir Jakubavičių šeimą, čekistai įtraukė į pasmerktųjų sąrašą.

1946 m. vasario 16-18 d. Dzūkijoje siautusi sniego pūga – užpustyti keliai nesutrukdė genocido vykdytojams vien tik iš Alytaus apskrities į Varėnos geležinkelio stoties gyvulinių vagonų ešeloną patalpinti 149 šeimas, 647 žmones, tarp jų ir Rugio tėvus. Jaunesnysis Rugio brolis Vincas žuvo per karą, neatsargiai palietęs nuo fronto užsilikusius sprogmenis, o sesuo Janina, partizanų ryšininkė, gyveno pusiau nelegaliai, nakvodavo pas neįtariamą kaimyną, kur sribai retai užeidavo. Taip į Sverdlovsko (Jekaterinburgo) sritį, išvežė tik senus Rugio tėvus.

Besislapstančią Janiną (g. 1926) suėmė 1947 m. vasarą. Žiauriai tardoma Varėnoje ji neprisipažino palaikius ryšį su broliu ir kitais partizanais. Išlaikę visą mėnesį čekistai suprato, kad Janina Jakubavičiūtė niekada neišduos brolio ir jo bendražygių, todėl nutarė išvežti į pagrindinį Lietuvos gyventojų kankinimo centrą – Vilniaus KGB tardymo izoliatorių. Per visą okupacinį laikotarpį čia dirbo nuožmiausi budeliai.

Žinodami, kad į jų rankas pakliuvo įžymaus vado sesuo, čekistai ėmėsi intensyvaus „darbo“: sužalojo jaunos merginos sveikatą, tačiau nepalaužė jos dvasinės stiprybės, nieko neišgavo, nesužinojo. Pagaliau, praradę galimybę sukurti bylą ir atiduoti teismui, išvežė į Lukiškių kalėjimą. Iš ten grąžino atgal į Varėną. Čekistų būstinės rūsyje nuo 1947 m. vidurvasario ją kalino ir kankino, o gruodžio 19 d. vidurnaktį, pusnuogę įstūmė į vagoną pas kitus tremiamuosius. Janina vilkėjo plonu sijonėliu ir palaidinuke, kuri lūžinėjo nuo kraujo krešulių ir neužgijusių žaizdų. Žmonės ją aprengė, prigludė ir maitino ne tik kelionės metu, bet ir Sibire, gyvendami kartu dalinosi visa kuo, ką patys turėjo.

Tuo būdu galvos skausmu čekistams liko pats svarbiausias Jakubavičių šeimos asmuo, partizanų vadas Rugys. Nesisekė čekistams su juo susidoroti kovos lauke. Jiems pavyko pasamdyti žudiką, kuris atliko budelio darbą.

1948 m. vasarą Jonas Jakubavičius-Rugys kreipėsi į savo ryšininką, Laukininkų kaimo gyventoją, batsiuovį Mizarą prašydamas pasiūti batus. Tada jis nežinojo, kad Mizarą užverbavo čekistai ir davė ginklą susidoroti su partizanų vadu. Rugsėjo mėnesį atėjęs atsiimti batų, Rugys buvo nukautas prie durų slenksčio.

Po daugelio metų, pasibaigus partizaniniam karui, Mizara iš Alytaus su šeima grįžo į savo sodybą. Tuo metu jauni vyrai šaukiami į okupacinę kariuomenę pasirinkimo neturėjo. Netolimas Mizaros kaimynas, išleisdamas sūnų į kariuomenę, suruošė išleistuvių vaišes, į kurias pakvietė ir Mizarą. Sūnus pasikvietė savo draugus, tarp jų Budėną iš Perlojos kaimo. Gerokai pasivaišinus, Budėnas, nežinodamas, kad prie stalo sėdi Mizara, užtraukė tuo laiku kaimuose visiems žinomą dainą:

*Mizara – žudikas, Mizara vagis
Nušovė Rugelį pas savo duris*

Mizarai labai nepatiko, jis griebė nuo stalo virtuvinį peilį ir pašoko vytis bėgantį Budėną. Šis bėgdamas iš kišenės išsiėmė peilį ir atsigręžęs pertraukė Mizarai per pilvą. Mizara susiėmęs rankomis už pilvo pabėgo apie pusę kilometro iki namų ir krito negyvas toje pačioje vietoje kaip ir partizanų vadas Rugys. Kalbėjo tada kaimo žmonės, kad tai atpildas...

Kryžiaus šventinimo iškilmės Jono Jakubavičiaus-Rugio žūties vietoje Laukininkų kaime. 2003 m.

Iškilaus Dzūkijos partizanų vado Jono Jakubavičiaus-Rugio atminimą pagerbė tik po 55-ųjų metų, jo žūties vietoje Laukininkų kaime pastatytas medinis kryžius, kurį pagamino karys savanoris Jonas Tamulevičius. Stilizuotas kryžius aptvertas metaline tvorele, jo papėdėje ant mūro pagrindo guli juodo šlifuoto marmuro lenta, kurioje iškalta žodžiai: „Šioje vietoje žuvo Vanago grupės partizanų vadas Jonas Jakubavičius-Rugys 1918-1948“.

2003 m. birželio 7 d. už vado vėlę Perlojos parapijos klebonas Nedzingė bažnyčioje aukojo šv. Mišias ir pašventino kryžių. Iškilmingame minėjime istorikas Algis Kašėta išsamiai papasakojo apie Rugio kovinę veiklą ir nuopelnus dėl Lietuvos laisvės.

Jonas Jakubavičius-Rugys dalyvavo Miguičionių (Onušio valsč., 1945 m. vasario 7 d.), Kančėnų (Daugų valsč., 1945 m. vasario 23 d.), Geidukonių (Daugų valsč., 1945 m. gegužės 13 d.), Paručių (Varėnos valsč., 1945 m. birželio 23 d.), Babriškių (Varėnos valsč., 1945 m. rugpjūčio 7 d.), Purvelių (Daugų valsč., 1946 m. lapkričio 14 d.), Rakatanskų (Daugų valsč., 1947 m. rugsėjo 20 d.) mūšiuose bei kitose kautynėse ir susidūrimuose su okupantais.

1946 m. Jonas Jakubavičius-Rugys tapo Dzūkų rinktinės Varėnos bataliono vadu. 1947 m. sausio 1 d. Merkio rinktinės vado Adolfo Ramanausko-Vanago įsakymu 3-čio (Varėnos) bataliono vadu patvirtintas Jonas Jakubavičius-Rugys. 1948 m. sausio 11 d. Dainavos apygardos vado Adolfo Ramanausko-Vanago įsakymu Kazimieraičio rinktinės 3-čio (Varėnos) bataliono pavadinimas pakeistas Vanago grupės pavadinimu; grupės vadu patvirtintas – Jonas Jakubavičius-Rugys. 1948 m. vasario mėn. grupės vadui Jonui Jakubavičiui-Rugiui ir jo pavaduotojui Feliksui Daugirdui-Šarūnui suteikti viršilos laipsniai.

Nuo 1948 m. sausio mėn. iki žuvimo 1948 m. rugsėjo 16 d. Jonas Jakubavičius-Rugys vykdė Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės vado pareigas.

1948 m. rugsėjo 16 d. Laukininkų k. Alovės MGB įgaliotinio Piotro Kostočkos operatyvinė grupė nukovė Kazimieraičio rinktinės ir Vanago grupės vadą Joną Jakubavičių-Rugį, išduotą sodybos šeimininko Mizaro.

Tenka tik apgailestauti, kad Laisvės kovotojo Jono Jakubavičiaus nuopelnai Lietuvos valstybei niekaip neįvertinti – nesuteiktas teisinis Kario savanorio statusas, nesuteiktas karinis laipsnis, neapdovanotas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu.

RUGIUI

Per žaliuojantį kaimą Dzūkijos

Atplasnoj raudonoji gauja,

Jau gatvėj kraujuose Rugio kūnas –

Vis dar neskamba laisvės daina.

Dar po šalį skrajoja teroras,

Dar Sibiriuoj vergauja tėvai.

Tu, brolius palikęs bekovojant,

Išdavikų tinkle užmigai.

Dar tau vakar šypsojos jaunystė,

Dar tau meile žavėjos širdis,

O šiandien draugų tu nepažįsti –

Niekšų gaujos užmerkė akis.

Brangus vade, pramerki blakstienas,

Pažiūrėk, kas globoja tave;

*Stribų daugybė, o tu– vienas,
Vietoj rožių pamestas purve.*

*Negirdi išdavikų kaukimo,
Nejauti smūgių batų kietų...
Kiek vargo daug reikia iškentėti
Tau, Rugsy, dėl saulėtų dienų.*

*Tavęs verkia Dzūkijos pušynai,
Liūdi, vade, palikę draugai.
Kiekvienas lietuvis nusiminęs,
Sesių rankose vysta žiedai.*

*Bet už laisvę, kurie mirt nebijo,
Tam Lietuva per amžius dėkos,
O broliai, atgavę laisvę šaliai,
Sesės pins jiems naujus vainikus.*

KRUVINAS ATMINIMAS

*Skendo naktis miglose bejausmė
Ir klaupė šešėliai tamsoj —
Baimėje gėlės neramios kuždėjos,
Tavo vardą minėjo maldoj.*

Išėjai, vade mielas, į naktį,

*Nejutai, ką tau šnabžda žiedai,
Tamsoj juokas kvatoj išdaviko:
„Tavęs laukia, drąsuoli, kapai“.*

*O per daug tu mylėjai tą kaimą
Ir tikėjai, ką šnabžda beržai —
Tad už auką, meilę Tėvynei,
Tave išdavė, vade, jįsai.*

*Per naktis tavęs laukė čia priešas,
Slėpė juos ūkanoti laukai —
Verkiant žvaigždėms, mėnuliui nuliūdus,
Tu kraujuose, brangus, suklupai.*

*Mirei laisvės skaidrios neišvydęs,
Mūs vade grupės kilnus —
Kas atstos, kas pakeis tavo vietą,
Kai tavęs čia tarp mūsų nebus?*

*Liko kruvinas mums atminimas,
Liko pavyzdžiu jūsų darbai,
Primins vardą rugiai pakelėse
Ir dainų jums skirtieji aidai...*

Milda, miškai,

1948. IX. 19

Šaltiniai ir literatūra:

1. Bloznelis M. Lietuvių frontas Dzūkijoje. // *Į Laisvę*. 2004 m. sausio mėn. Nr. 144, p. 74–75.
2. Jevseičikas K. Giltinės sutramdymas. Vilnius, 1989, p. 43–58.
3. Lietuvos gyventojų genocidas. II tomas (K-S, 1944-1947). Vilnius, 2002, p. 603.
4. Lietuvos gyventojų genocidas. III tomas (A-M, 1948). Vilnius, 2007, p. 478.
5. Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.): dokumentų rinkinys. Vilnius, 2003, p. 415, 418.
6. Kaziulionis V. Dainavos apygardos partizanų atminties paminklai. Varėna, 2005, p. 55–57, 78, 140, 174, 175–176, 194–199.
7. Ledas V., Rimkus H. Sušaudytos dainos. Vilnius, 1990, p. 9, 138–139, 271–272, 356.
8. Rimkus H. Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (rankraštis). Alytus, 1998, p. 7, 8, 9, 10, 13, 15, 64, 71, 72, 78, 80, 81, 83.
9. Starkauskas J. Stribai: Ginkluotieji kolaborantai Lietuvoje partizaninio karo laikotarpiu (1944-1953). Vilnius, 2001, p. 383, 512.
10. Voverienė O. Lietuvos laisvės kovos karžygys Vaclovas Voveris-Žaibas. Vilnius, 2007, p. 45, 51, 55, 182.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Projektą „Dainavos istorija interneto puslapiuose“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

 Posted in **Atmintini vardai, ISTORIJA, Laisvės kovos, jų įamžinimas, Partizanų kovos, Sovietų okupacija**